

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás

Vyšlo: 29.6.2009

Číslo: Ročník 19 (2009), Číslo 2

Sekce: Naše "JÁ"

Název článku: Finanční krize

Autor: Jaroslava Dittrichová

Zdroj: <http://unas.svkhk.cz/clanek.asp?id=1035>

Finanční krize

Jaroslava Dittrichová

Finanční trh a regulace

Finančním trhem a celým světem zmítá krize. Ekonomický systém je paralyzován, ekonomiky zpomalují, poptávka po zboží a službách klesá. Identifikovat příčiny projevů je složitý úkol, pokusy o potlačení příznaků jsou nebezpečné.

Co tedy dělat? Ekonomové se shodnou na tom, že příčina současné krize leží ve finančním sektoru. Hodnota celé řady finančních instrumentů prudce spadla, což vyvolává velkou nedůvěru vůči finančním produktům. Problém je v instrumentech postavených na hypotečních úvěrech, akciích bank atd. Finanční analytici, bankéři a investoři se snaží odhadnout rizika spojená s finančními produkty, avšak zmíněné produkty se jim v minulých letech nezdály být riskantní, vždyť hodnocení renomovanými ratingovými agenturami bylo příznivé.

Jak tuto krizi řešit? Jedna z cest je další regulace. Státní garance či dodání různých forem finanční podpory finančním i nefinančním institucím pomůže dočasně a utvrzuje v tom, že vláda a centrální banka v případě problémů pomůže. Politici hledají cesty, které pomohou okamžitě během jejich volebního období, protože občané jsou citliví na ztrátu zaměstnání, drahé úvěry, formy sociální podpory. Tato forma podpory ale zatíží státní rozpočet.

Evropské vlády budou nuceny, vedle financování stimulačních balíčků, zajistit dostatek zdrojů pro refinancování již vzniklého dluhu. Např. Itálie s veřejným dluhem uvede na trh dluhopisy v objemu kolem 200 mld. eur, Velká Británie chce od investorů získat až 146 mld. liber, o emisi a prodeji dluhopisů občanům uvažuje i česká vláda. Dá se očekávat, že náklady tohoto financování, tedy požadovaný úrok, vzrostou a fiskální stimuly se tak mohou do budoucna prodražit.

Finanční krize, fiskální a měnová politika

Krize je více či méně drastickou korekcí nerovnováh vzniklých v předchozím období. Obvykle je příčinou krize přehřátí ekonomiky, ke kterému dochází prostřednictvím bublin na různých trzích, a výchyly jsou mylně interpretovány jako trendy.

Přestože krize mívají odlišný charakter (měnové krize, bankovní krize), v základních rysech jsou si podobné: podcenění rizik a nedodržení zásad obezřetnosti.

Příčiny krizí jsou mnohočetné. Obvykle předchází fáze konjunktury a optimismu investorů i spekulantů, dochází k vytváření bublin, určité sektory hospodářství se stanou cílem spekulací a prasknutí bubliny má za následek znehodnocení vkladů

institucionálních i soukromých investorů a řetězová reakce ovlivní celý ekonomický vývoj. Dlouhodobě nízká inflace, nízká úroveň zhodnocení kapitálu a přebytek volné likvidity vede investory k ochotě podstupovat vyšší rizika.

Banky již více nemají pohodlný monopol na finance. Léta nízkých úroků a dostatečné likvidity vedly investory, tedy i veřejný sektor, ke sledování aktiv s vyššími výnosy, i když to znamená podstupování většího rizika. To znamená, že se nové firmy, jako jsou hedgeové fondy, shromáždily v zápůjčním trhu, kde mohou zvyšovat výnosy investováním do tranší dluhu s vyšším rizikem neplacení, přičemž si na tyto úvěry půjčují od bank.

Ekonomika potřebuje od vlád výrazné stimulace ze strany veřejných financí. Tato pomoc by měla být zaměřena na stabilizaci finančního systému i na podporu poptávky, za nejúčinnější prostředek Mezinárodní měnový fond označil růst vládních výdajů a cílené snižování daní. Ty však nepomohou firmám, které čelí poklesu poptávky a rostoucí nejistotě. Podpora může totiž i škodit, protože zvýší nejistotu mezi investory.

Ve světě se prohlubuje nejen finanční krize, ale i tlak voličů na politiky. Ti proto slibují ochranu domácího trhu: garanci špatných úvěrů, rekapitalizaci bank, snadnější úvěry a daňové úlevy. Tak vypadá rejstřík nástrojů, jimiž se vlády snaží minimalizovat následky prohlubující se finanční krize. Patří k nim ale i úvahy, které jsou měrou všech liberálních ekonomů, ochrana a protežování domácích výrobců, kapitálu a zaměstnanců. Místo volného pohybu zboží, práce a kapitálu protekcionismus.

Ministři G7 se vyjádřili ještě před zasedáním finančních představitelů sedmi nejvyspělejších průmyslových zemí v Římě. Podle Darlinga, ministra financí Velké Británie, musí všechny země udělat vše, co je v jejich silách, aby zmírnily dopady krize, ale musí i zabránit tomu, aby se jim situace vymkla z rukou: "Musíme zabránit návratu k protekcionismu, návrat k protekcionismu by byl katastrofální, stejně jako byl ve 30. letech," dodal.

Co s tím? Máme hospodářskou politiku a jednou z jejích klíčových funkcí by měla být stabilizace ekonomiky v rámci hospodářského cyklu. Centrální banka se snaží. Využívá měnověpolitické nástroje, úrokové sazby se od poloviny loňského roku snížily, fungování ale omezuje skutečnost, že úrokové sazby bank reagují jen omezeně. To podtrhuje význam fiskální politiky. Zde působí automatické stabilizátory (daně, dávky v nezaměstnanosti), na místě jsou ovšem i úvahy o dodatečném stimulu. Limitem v této oblasti je výše deficitu vládního sektoru. I bez dalších opatření je odhad, že se schodek v České republice v roce 2009 zvýší nad 3 procenta HDP a příští rok se dále prohloubí.

Objevují se srovnání s rokem 1929. Vždy můžeme nalézt podobnost s tou či onou periodou v historii. Panika na burze a velmi rychlé ochlazení ekonomiky může připomínat třicátá léta. Problémy s nesplácením úvěrů připomínají bankovní krizi v USA na konci 80. let. Kolaps realitní bubliny a následnou krizi zažilo na začátku 90. let Švédsko.

Historie finančních a hospodářských krizí

Krize provázejí lidstvo v průběhu celých jeho dějin. Doposud nejhorší se udála na konci dvacátých let minulého století, její dopady byly drtivé. Hlavními příčinami je nafukování tzv. bublin (nových technologií, změny hospodářské situace, inflačního vývoje, nedostatku likvidity a nepodložené euforie...).

1634-1637 Tulipánová horečka

Zasáhla Nizozemsko v letech 1634 - 1637 (první krize vyvolaná počínající globalizací).

Spekulačním objektem se staly cibulky tulipánů dopravené do Evropy z Asie. Zpočátku stála jedna cibule tulipánu jeden gulden, zanedlouho ale musel kupující zaplatit již více než tisíc guldenů. V roce 1637 vyměnil jistý muž svůj pivovar v Utrechtu (v hodnotě 30.000 guldenů) za tři kusy vzácných cibulí. Spekulační bublina splaskla v okamžiku, kdy se podařilo cibulky namnožit. Důsledkem bylo výrazné zchudnutí obchodních firem a řemeslníků.

1857 Krize v USA

První světová krize začala 24. srpna 1857 v New Yorku pádem banky Ohio Life Insurance, jíž došly peníze na výplaty vkladů. Pád banky měl dominový efekt: padly další banky, poklesla výroba a poptávka, stoupla nezaměstnanost a krize se šířila i na další finanční centra. Příčinou krize byla spekulace zejména se železničními akciemi a cennými papíry nově vznikajících průmyslových podniků, pozemková spekulace (po americko-mexické válce). Pokles kupní síly způsobil, že v amerických přístavech byly plné sklady zboží, které nenašly odběratele.

1914 -1923 Hyperinflace

Finanční krizi s hyperinflací ve výmarské republice vyvolal způsob financování první světové války válečnými dluhopisy. Po skončení války je vláda nebyla schopná splácet a to i s ohledem na válečné reparace požadované vítěznými mocnostmi. Pokles výroby o 38 %, obchodu o 34 % a životní úrovně obyvatelstva poskytly argumenty pro demagogické a populistické názory vedoucí k oslabení demokracie. Vláda tiskla ve velkých objemech papírové peníze, kterými splácela své dluhy.

1929 Velká deprese

Dosud největší hospodářská krize v historii. Propuknutí definitivně ukončilo "zlatá dvacátá léta" ekonomického rozkvětu USA. Během něj došlo k vývoji bubliny na finančních trzích, jejíž prasknutí ve čtvrtek 24. října 1929 se považuje za začátek krize. Vypuklo úsilí zbavit se akcií, bankéři se snažili ceny stabilizovat. Úterý 29. října se stalo temným dnem v historii burzy, prudký pokles cen pokračoval výprodejem akcií. Během října klesla hodnota akcií na v průměru o 37 % (za hlavní příčinu se považuje nepoměr mezi poptávkou a nabídkou krize z nadvýroby).

1973 První ropná krize

OPEC vyhlásila ropné embargo v reakci na válečné úspěchy Izraele na Sinajském poloostrově, USA byly zadluženy v důsledku války ve Vietnamu. Došlo k prudkému zvyšování ceny ropy (v říjnu vzrostla o 70 %, v prosinci o 128 %, za necelý rok čtyřnásobně) a růst cen ropy poslal světovou ekonomiku do hluboké recese, vysoké ceny energií vyvolaly inflaci, krize tak probudila vyspělý průmyslový svět z jeho poválečného snu o trvalém hospodářském růstu.

1979 - 1980 Druhá ropná krize

Šlo o výpadky v těžbě a distribuci ropy v důsledku války mezi Irákem a Íránem. Válka byla příčinou prudkého růstu ceny suroviny a jejího celkového nedostatku. V průmyslových zemích západní Evropy vedla k jedné z nejdelších recesí po druhé světové válce, která byla překonána až na začátku roku 1982.

1987 Černé pondělí 19. října

Největší mezidenní pokles akciového indexu Dow Jones v novodobé historii nastal 19. října 1987. Americký akciový trh ztratil během jediného dne 500 mld. amerických dolarů. Index se propadl o 508 bodů, což činilo 22,6 %. Celkově se trh propadl během dvou měsíců o více než 30 %, přičemž před propadem v říjnu rostl akciový trh kontinuálně od roku 1982. V samotném roce 1987 od ledna do srpna vzrostl index o více než 40 %.

1991 - 2006 Japonská krize

Příčinou propuknutí krize byla spekulativní bublina na trhu nemovitostí. Akciový index Nikkei-225 ztratil během jednoho roku přes 40 %, ceny nemovitostí ve městech (1996) ztratily přes 50 % svých cen z období boomu. Krize vedla k zadlužení firem, které se spekulací zúčastnily, a ke krizi bankovního sektoru. Banky poskytovaly svým prominentním zákazníkům úvěry bez řádného zajištění, nekryté úvěry byly často zamlžovány a skrývány různými účetními triky.

1997-1998 Asijská krize

Poté, co thajské banky nebyly schopné dostát svým závazkům vůči investorům, propukla krize v červenci 1997. Z Thajska se krize velmi rychle rozšířila na další země jihovýchodní a východní Asie. I v tomto případě krizi předcházela ekonomická boom (asijská tygři). Hlavní příčinou krize byla velká očekávání výnosů z investic do asijských ekonomik.

1998 Ruská krize

Způsobil ji hromadný odliv kapitálu a propad cen ropy na světových trzích. Důsledkem byla devalvace kurzu ruské měny vzhledem k nedůvěře obyvatel v rubl. Neoficiální měnou se stal dolar.

Na závěr

Hledat osvícené hlavy, které by průběh a dopady finanční krize předpověděly, je zbytečné a nezabrání ani dalším krizím. Lidé se přirozeně ohlíží k historii a metodami indukce a dedukce se snaží dobrat poznání. Jenže dějiny nekráčí v kruhu.

Současná krize má zcela nové rysy, jež nemají paralelu v historii. Jde především o vliv sekuritizace a globalizace. První umožnilo vytvořit falešné zdání, že lze obejít vztah mezi rizikem a výnosem. Druhé pomohlo zamořit krizí velkou část světa.

Použitá literatura a zdroje

1. MUSÍLEK, P. Trhy cenných papírů. Praha : Ekopress 2002. 459 s. ISBN 80-86119-55-6.
2. REVENDA, Z. a kol. Peněžní ekonomie a bankovníctví. Praha : Management Press, 1997. 620 s. ISBN 80-85943-49-2.
3. <http://www.cnb.cz> . Přístup z: http://www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/projevy/
4. <http://www.nyse.com> . Přístup z: <http://www.nyse.com/about/history/1089312755484.html>
5. http://cs.wikipedia.org/wiki/Krach_na_newyorsk%C3%A9_burze

© 2000-2004 Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové · pujcovna@svkhk.cz
· knihovna@svkhk.cz